

KÖRKÉRDÉS A POSZT-RÓL

Húsz év után lezárul a Pécsi Országos Színházi Találkozó története. A *Jelenkor* szerkesztői arra kértek színházi embereket és a fesztiválhoz kötődő személyeket, hogy e történet összegzésével segítsenek megvonni a rendezvény mérlegét. Tizenhárman adtak választ az alábbi három kérdésre.

(1) A POSZT két évtizeden át működött a magyar színházi szakma éves találkozójaként, ahol a természetes módon mindig vitákkal kísért válogatást követően az előadások megmérettettek, ugyanakkor a fesztivál lehetőséget teremtett arra is, hogy a színházi emberek eszmét cseréljenek az oldottabb közegben és a közönséggel is találkozzanak. A saját nézőpontjából hogyan foglalná össze röviden ennek a húsz évnek az alakulását?

(2) Említsen meg néhány előadást, amelyekre szívesen emlékszik vissza a POSZT verseny-, illetve OFF-programjából.

(3) A POSZT kikényszerített felszámolásával egyidőben azonnal felmerült az ötlet egy új pécsi színházi fesztivál alapítására. Mit gondol, van-e ennek létjogosultsága, s ha igen, milyen feltételekkel? Milyen javaslatai lennének ez ügyben?

Ifj. Bagossy László, színházi rendező, egyetemi tanár

(1) A POSZT első tíz évében, amikor mi, színházi emberek az ízléskülönbségek és a személyes elfogultságok ellenére is ugyanazt a céhet képviseltük, a fesztivál igazi örömmünneppé tudott lenni: vitákkal és békülésekkel, munkával és lazulással, gyermeki kíváncsisággal és ugyanolyan ártatlan intrikákkal, változatos mértékű szellemi izgalommal és változatos mértékű leittasodásokkal. A magam részéről a legsötétebb árulásnak tartom, hogy néhány szaktársunk kaput nyitott a pártpolitikának, és annak a megosztottságnak, ami mára az egész országunkat jellemzi. Természetesen a POSZT mostani válsága az egész társadalmunk válságából következik. Folyománya egy erőszakos, nem-demokratikus politikai kultúra ténfoglalásának, amelyik kisajátítja a közös intézményeinket, magánosítja a közös javainkat, meghekkeli közös szakmai szervezeteinket, rombolja a független intézményeink autonómiáját, elnyomja az önkormányzatiságot, és így tovább...

(2) Könnyebb dolgom lenne, ha csak egyet kellene említenem. Ez pedig a Krétakör *Siráj* című előadása, Schilling Árpád rendezésében. Felkavaró, életre szóló élmény volt, egész szakmai életemből alig emlékszem hasonlóra. Abban az évben ők nyerték a fődíjat: egy független társulat innovatív produkciója, a világszínházi történések legfőbb áramából, mentesen minden provincializmustól és megalkuvástól. Szerintem a felsoroltak miatt is az egyik csúcspontja és példamutató színházi eseménye volt a POSZT eddigi történetének.

(3) Fontos lenne megmenteni a POSZT-ot. Először is visszaállítani a szakmaiságát: a politikai és gazdasági érdekektől mentes válogatást, a valódi vitákat. Függetlenségéhez nem személyi, hanem intézményi garanciákra lenne szükség, hogy a pénzügyi, politikai zsarolás lehetőségét ki lehessen zárni. A színházi kritikusokra bízom a szelekciót, és nem osztanék díjakat.

És igyekeznék minél több nemzetközi kapcsolódási pontot találni, hogy ne csak a saját orrunkig tartson a szellemi horizontunk Európa egykori kulturális fővárosában.

Csáki Judit, színikritikus, a *Revizor* szerkesztője

(1) Miután gyakorlatilag a kezdetektől fogva ez amolyan színházi ünnep volt – hát jó volt. A válogatási szisztéma okán sosem volt az adott évad legjobbjainak „versenye”, hanem sokkal inkább egy vagy két ember személyes színházi ízlésének a prezentációja, de ekként érdekes, sőt izgalmas is tudott lenni olykor. A személyes és oldott találkozások fontosak voltak mindaddig, amíg Vidnyánszky & Co. révén rá nem telepedett a politika jegyében a frusztráció. Évek óta nem jártam arra – amióta az említett úr és szolgálhata teljesen rátelepedett az egészre.

(2) Nem tartok felsorolást az előadásokból – sok-sok jó volt köztük. Jók voltak a „mellékprogramok”; néha érdekesebbek, mint a fősodor. A kiállítások, a színházi egyetemek és a függetlenek előadásai, a Nyílt Fórum és a szakmai beszélgetések is – utóbbiak addig, míg nem váltak önmaguk paródiájává és egymás körbenyalogatásává.

(3) Ha gazdagok vagyunk, akkor érdemes egy önmagunkat ünneplő találkozót szervezni – az ilyesmi mindig jó szokott lenni. A színházi világ jelenlegi helyzete ugyan nem sok okot szolgáltat az ünneplésre és önünneplésre, ezért érdemes eldönteni, hogy a finanszírozó kinek akar kedvezni.

a./ ha a közönségnek, akkor meg kell hívni a legsikeresebb (és lehetőleg zenés) produkciókat.

b./ ha a szakmának és a közönségnek, akkor csinálni kell egy valódi „legjobbak fesztiválját” – sok ilyen van a világban, bármelyiket le lehet koppintani. Persze, ha a legjobbak, akkor nincs más szempont, csak ez. És ha a legjobbak, akkor nem egy vagy két, mind politikailag, mind ízlés tekintetében besorolható ember válogasson, hanem azok, akik hivatásszerűen előadásokat néznek: a kritikusok.

Mindezt leírhatnám részletesebben is – ha lenne értelme. Ezt egyelőre nem látom.

Dobák Lívia, dramaturg

(1) Már a POSZT létrejöttékor 21. századi fesztiválkonceptióra lett volna szükség, s radikálisan el kellett volna határolódnia a jogelődötől, az évenként más városban megrendezett vándorfesztiváltól. Bármennyire is hatalmas színházszakmai akarat, tehetség és összefogás előzte meg a POSZT megalakulását, övezte eufória első lépéseit, néhány év múlva már látszott, hogy a kísérőrendezvényekkel és a kisebb reformokkal járó módosítások nem hozhatnak lényegi változást. Hiányzott a színházra és a világra összefüggéseiben rákérdező szellemi koncepció; az egymás mellé kerülő úgynevezett legjobb előadások nem reflektáltak egymásra. Viszonylag folyamatosan követtem a POSZT alakulását, hiszen háromszor zsűriztem, valamint a Dramaturg Céh Nyílt Fórumos napjain fesztiválelőadásokat is néztem. Úgy gondolom, addig, amíg egyetlen válogató személyisége és ízlése szabta meg a versenyprogramot – a szubjektivitás ellenére is –, valamiféle szellemi irány körvonalazódott.

A pécsi találkozó elvitathatatlan erénye a letelepedés, az évről évre visszatérés, az együtt töltött idő, a színházi emberek és Pécs város közönsége számára egyaránt. Elfogult vagyok a pécsi nézőkkel, a pécsi kulturális térrel, hiszen itt voltam színházi kisgyerek, és itt kezdtem a dramaturg szakmát. A POSZT majdnem két évtizedének utolsó szakaszában lassú, de folyamatos leépülést, egyre jobban érzékelhető érdektelenséget tapasztaltam, úgy a szakma, mint a város részéről. Az okok a színházi világ megosztottságában rejlenek. Mindennek ellenére a POSZT fontos találkozóhely volt. A mostani, színház nélküli életünkben visszatekintve maga a tökéletes világ.

(2) Említhetném a *Hedda Gabler*t Kolozsvárról, Bocsárdi László *Vízkeresztjét*, Sebestyén Aba *Bányavirág*-rendezését, a *Liliomfi* fiatal alkotó csapatát ifj. Vidnyánszky Attila irányításával. Az OFF-programból az SZFE *Hamlet*-, *Peer Gynt*-színesvizsgáit. Vagy az akkori dunaújvárosi színházunk két előadását: *Május!* (Szép Ernő két egyfelvonásosa, rendező Szikszai Rémusz), *Amphitryon* (rendező Hegymegi Máté). Mégis a budapesti Katona József Színház Az *Olaszliszkai* versenyprodukciója a legemlékezetesebb számomra. Akkor, Borbély Szilárd halálának közelsége miatt, érzelmileg eltartottam magamtól, ma már tudom, esztétikailag és formailag is az egyik legfontosabb előadás.

(3) Mindenképpen van létjogosultsága egy önálló pécsi fesztiválnak, amennyiben a szándékon túl karakteres koncepció körvonalazódik, és az ehhez szükséges finansziális háttér is megteremtődik. Úgy gondolom, mindenképpen tükröznie szükséges a „péciséget”.

Jászay Tamás, színikritikus, a *Revizor* főszerkesztője

(1) Igyekszem csak a szépre emlékezni, de nagyon nehéz: a két évtizedes, egyszerre szükségzerűen és váratlanul megszakított történet közel felére a sikeresen kettéosztott színházi szakma nevelés adok-kapokja és vére menő acsarkodása nyomta rá a bélyegét. Amúgy könnyen lehet, sőt valószínű, hogy a POSZT már tíz év után a fáradtság jeleit mutatta, és a káoszteremtő erők egyszerűen kihasználták a kínálkozó alkalmat: hosszú, szívós munkával, de sikerült megszüntetni az ország sokáig egyetlen, komolyan vehető támogatással rendelkező színházi fesztiválját. Ami amúgy gyakorlatilag mindenben elmaradt a régió mértékadó szemlétől, bár túlzottan fennkölt célokkal talán soha nem is rendelkezett. Mint minden nagy fesztivál életében, itt is eljött a pillanat, amikor az OFF-programba száműzött függetlenek és/vagy fiatalok érdekesebbek lettek, mint a versenyprogram, ám mindennek a tanulságait a fesztivál nem tudta vagy nem akarta beépíteni saját működésébe, így minden értelemben beleragadt a saját, ráadásul nem is rendesen feltalált hagyományába.

(2) Érdekes, és lehet, hogy csak engem minősít, de a válogatásból kínosan hiányzó, az érthetetlen okokból beválogatott, illetve a nem díjazott előadások inkább ugranak most be, hiszen az igazán fontos produkciók jelentős részét évad közben többnyire láttam. A POSZT-ra idővel én csak „pótolni” jártam a restanciáimat, amolyan furcsa kötelességtudatból, aztán az utóbbi években, a nagy kiegyensúlyozó játék időszakában már azt sem. (Hívott több társulat is, hogy a „szakmainak” csúfolt beszélgetéseken szóljak a produkcióikról, de azt az újítást, hogy a csapatok maguk kéri fel a velük várhatóan nem ellenséges hozzászólókat, végképp nevelésnek tartottam, így ehhez nem asszisztáltam.) Ahogy írtam az előbb: az OFF fontosabb volt és lett, mint az „on” – elsőre Zsótér Sándor „helyspecifikus” vizsgaelőadásai vagy a Független Előadó-Művészeti Szövetség által még 2012-ben szervezett FESZTáv nevű konferencia és programsor, rá néhány évre az Országos Diákszínjátszó Egyesület közreműködésével megvalósított programok ugranak be. Talán azért is, mert ezek közül több valamilyen módon reflektált viszonyba került Péccsel és a pécsiekkel, ami alapfeltétele lenne egy fesztiválnak. Egyszeri fecskék voltak, nem csináltak nyarat.

(3) Mivel a logisztika és az infrastruktúra adott, kipróbált, ráadásul Pécsnek számos olyan (újra) színházzá tehető szabadtéri és fedett helyszíne van a legkülönbözőbb méretekben és stílusokban, ami lehetővé tenné egy ilyen rendezvény elindítását, lehet benne ráció. Naiv és optimista az első számú feltételem, de az előzményeket látva nem ok nélkül való:

a politikának annyi dolga lenne ez ügyben, hogy virítja a lóvét, majd elegánsan kitűnik a képből. (Ha már utópia, legyen kövér: én a megnyitó és záró ünnepélyek obligát politikusi beszédeit is elengedném. A politikus is ember – vegyen teljes árú jegyet azokra az előadásokra, amelyek érdeklik, és kész.) Vagyis ha nem kezdődik el a méricskélés, a helyezkedés, a jobbra-balra, keletre-nyugatra, feketére-fehérré stb. odafigyelés, hanem csak és kizárólag szakmai szempontok döntenek a válogatás szisztémájától a szakmai beszélgetések lebonyolításán át a fesztivál főprogrammal egyenértékűként számon tartott OFF-programjairól, szóval ha valaki garanciát vállalna mindezekre, akkor el lehetne kezdeni gondolkodni a dolgon.

Jordán Tamás, színész

(1) A POSZT eddigi húsz évének bármely pillanatáról csak erős elfogultsággal tudok beszélni. Az első tíz év egyértelmű sikertörténet volt, a második tíz év (a Teátrumi Társaság megjelenésétől) a kudarcok sorozata, mely végül hosszú agónia után a POSZT halálához vezetett.

(2) Az első tíz évben azok voltak a kedvenceim, melyeket az új vezetés 2010 után szinte azonnal megszüntetett. Az OFF-programok, ezen belül a kivételes értékű Nyílt Fórum, amely a dramaturgok, írók, rendezők, színészek alkotóműhelye volt a sikeres felolvasószínházi sorozattal.

A második tíz év kiiktatta a művészeteket tanuló fiatalok jelenlétét, és ezzel együtt megszüntette a vérbeli fesztiválhangulatot, mely korábban a nagyszámú fiatal jelenlétének, „nyüzgésének” volt köszönhető.

(3) Örülnék, ha továbbra is lenne színházi fesztivál Pécsen. A létrehozásához sok feltételt kell teljesíteni. Ezek közül a legfontosabb: a tervezetet teljesen meg kell óvni a Teátrumi Társaságtól.

Karsai György, klasszika-filológus, egyetemi tanár, kritikus

(1) Pécs városvezetése (Toller László volt a polgármester), a színház vezetői (Balikó Tamás, Simon István) összefogva az ötletgazda Jordán Tamással 2001-ben indította útjára a Pécsi Országos Színházi Találkozót, a „*magyar nyelven játszó színházak évenként megrendezésre kerülő seregszemléjét*”. A fesztivál nagyon sikeres kezdeményezésnek bizonyult, folyamatosan fejlődött, programja gazdagodott – különösen az egyre színvonalasabb OFF-programoknak köszönhetően (ezek fő szervezője Máté Péter volt) –, s története igazi sikertörténetként értékelhető nagyjából 2010-ig. A POSZT legfontosabb értéke az volt, hogy jól követhető ritmust adott a hazai színházi életnek: az addig évenként más és más városba költöző, otthonra sehol nem találó színházi találkozó 2001-ben Pécsen végre megállapodhatott, mert a város a kultúra területén hosszú távban gondolkodva befogadta a színházi találkozót. Ettől az évtől kezdve az elnevezés utolsó szavában megfogalmazott *találkozás* kultikus eseménnyé vált: nemcsak az adott évad legjobb 14-15 „hivatalos színházi” előadását és az OFF-programok gazdag választékát lehetett élvezni, hanem a színházi szakma szereplői néhány napra *együtt lehettek*. A POSZT sorsa akkor pecsételődött meg, amikor a 2011-es POSZT egyik szakmai vitáján Vidnyánszky Attila olyannyira megsértődött a fesztiválprogramba meghívott (s egyébként a zsűri által a „legjobb díszlet és látvány” díjával jutalmazott) előadását ért kritikai megjegyzéseken, hogy székét dühösen

kirúgva maga alól, felpattant, kiviharzott a teremből, s azonnal elutazott Pécsről. Legkésőbb ekkor döntötte el magában a magyar színházi világ bekebelezésében ekkorra már amúgy is jelentős eredményeket felmutatni tudó Vidnyánszky Attila, hogy felszámolja a POSZT-ot. A Vidnyánszky elnökölte Magyar Teátrum Társaság 2012-ben bevásárolta magát a POSZT-ba, s innen már egyenes út vezetett a POSZT szakmai elsilányításán és NER-kompatibilis átpolitizálásán át a megszüntetésig. Ma még felmérhetetlen, milyen mértékű károkat okozott/okoz Vidnyánszky színházi életünkben. Az bizonyos, hogy a jövő színház-történesei e károkozások hosszú listáján a POSZT bedarálását az elsők között fogják számon tartani.

(2) Nagyon sok van, s mivel az előadások döntő hányadát nem csak a POSZT-on láttam, számomra ezek nem is elsősorban a POSZT-hoz kötődnek. De persze örömmel nyugtáztam például a *W munkáscirkusz* (Krétakör, 2002, r. Schilling Árpád), a *Bűn és bűnhődés a rácsok mögött* (Budapesti Kamaraszínház, 2003, r. Sopsits Árpád), az *Egyszer élünk, avagy a tenger azontúl tűnik a semmiségbe* (2011, Nemzeti Színház, r. Mohácsi János), a *Kivilágos ki-virradtig* (2017, Miskolci Nemzeti Színház, r. Rusznyák Gábor), a *kaukázusi krétakör* (2018, Katona József Színház, r. Székely Kriszta) meghívását; sajnos ez így nagyon igazságtalan, mert kimaradnak listámról például a Zsótér-, Horváth Csaba- és Ascher-rendezések! Izgalmasabb lett volna a kérdés, ha a „nagy hiányzókat” kellett volna számba venni, hogy csak néhányat mondjak a közelmúltból: *A mi osztályunk* (2011, Katona József Színház, r. Máté Gábor), *Titkaink* (2014, Pintér Béla és Társulata, r. Pintér Béla), *10* (2018, Radnóti Színház, r. Sebestyén Ába).

(3) Természetesen van létjogosultsága a POSZT újraélesztésének – már csak mentálhigiénés okokból is, hiszen legalább a színház vonatkozásában abban a hitben ringathatnánk magunkat, hogy egy normális, értékalapú világban élünk. A megoldást nem tudom. Biztos kell sok ember összefogása, hinni abban, hogy a jó színház szembesít a valósággal, reagál a minket körülvevő világra, rólunk és értünk szól. És éppen ezért időről időre számvetést kell tartania, vajon teljesítette-e az adott évben a színház e feladatait: ez lehetne egy Új POSZT *ars poetica*-ja is akár. Meg kell sok pénz.

Kukorelly Endre, költő, író

(1) Bármilyen könnyű tönkretenni. Visszacsinálni bajos. Csináld vissza – működtesd a 3 másodperces szabályt. Ha eltörik kedvenc tányérod, azonnal ragaszd össze. Ne dobd ki. Ha mérgegyben kidobtad, szedd ki a szemétből. Részt vettem többször is a POSZT-on, és – mindenekelőtt – jól éreztem magam. Előadások alatt többé-kevésbé, nap közben, főleg esti kerthelyiségi együtt-üldögéléseken nagyon. Sok minden kijött abból, amit a szervezők hatalmas munkával belepakoltak. Találkoztam a szakma. Úgy-ahogy – ezt vedd kritikának, de korántsem azok kritikája, akik csinálták, inkább azoké, akiknek az *érdekében* csinálták. Némileg kívülről nézve úgy láttam, sok emberben nincs elementáris kíváncsiság, vágy arra, hogy megnézze, más *hogyan* csinál; leadja a magáét, és lelép. Ez nekem így túlzottan szűk, kiábrándítóan az. A kortárs művészet presztízse zuhanórepülésnek elsősorban nem a források hiányossága az oka, hanem hogy a kortárs művészeti élet aktorai igazából maguk sem állnak oda egymás mellé, nem állnak ki, nem szavaznak a testükkel. Molnár Piroskát vagy Bak Imrét – sorolhatnám még – látom előadásokon, vernisszázsonokon vagy könyvbemutatókon, de miért nem *mindenki* van ott, ahol a kollégái? A szakmai beszélgetésen részt vesz a társulat (egy része) – amíg róluk van szó. Aztán elmennek. Hová? Van ennél fontosabb?

(2) Azokat sorolom, melyeket én válogattam a 2008-as POSZT-ra, a tíz hónap alatt látott 184 előadásból. 2007. május 26-án láttam a Bárkában Osztrovszkij/Balázs Zoltán *Viharját*, október 12-én Pécsen Csehov/Funk Iván *Ivanovját*, november 4-én a Bárka melletti konténerben Mundruczó Kornél *Frankenstein-tervét*. Október 27., Radnóti Színház, Térey János/Bagossy László *Asztalízene*, november 6., KoMa Társulat, Garaczi László: *Plazma*, november 22., Nyíregyháza, Bodó Viktor: *Fotel*, december 6., Szombathely, Dömötör Tamás: *Czukur-show*. 2008. január 13-án néztem a József Attila Színházban Dürrenmatt/Zsótér Sándor *Az öreg hölgy látogatását*, 16-án Kaposváron Réthly Attila *Szabad az Á!*-jét, 19-én Egerben Márton László/Schruff Milán: *Nagyratörőjét*. Február 6., Dennis Kelly/Göttinger Pál: *Love & Money*, február 12., Szabadka, Kosztolányi Dezső Színház, Urbán András: *Urbi et Orbi*, március 2., Pintér Béla: *A Démon Gyermekai*, március 8., Magyar Színház: Guelmino Sándor: *Hullámtörés*, március 18., Sepsiszentgyörgy, Gombrowicz/Bocsárdi László: *Yvonne, burgundi hercegnő*, március 26., Debrecen: Móricz Zsigmond/Vidnyánszky Attila: *Úri muri*. Egy – csak látszólag nem színházimmanens – szempontom volt: hasonló színvonalú előadások közül a kortárs magyart preferáltam. Mondjam, hogy miért? Válogattam volna még egy-kettőt. Február 3-án láttam Kolozsváron Csehov/Tompa Gábor *Ványa bácsi*-jét, azt állítólag nem bírta volna el a szcéné.

(3) Bírjon el mindent a szcéné. Több figyelem. Több szív/lélek, több csodálkozás. Nézők nélkül nem megy, egy színházi fesztivál (irodalmi, komolyzenei is) viszont elsősorban a szakmának *kell*. És másodsorban. Ha tud róla maga a szakma, ha nem. A figyelem kölcsönössége nélkül nincs semmi, akik nem figyelnek oda egymásra, nem tanulják, túrik és támogatják egymást, kihagyják magukat a szakmából. Hülyén halnak meg, és az persze nem baj, de rossz az életük, nincs *eudaimonia*, ami szintén sebj, viszont súlyosan ártanak azoknak, akik komolyan veszik mindazt, ami nélkül minnek ez az egész.

Lipics Zsolt, színművész, a Pécsi Nemzeti Színház igazgatója

(1) Fantasztikus időszak volt, igazi ünnepe rendkívül sokszínű színházi életünknek. Határon innen és határon túli alkotók várták izgatottan, hogy észreveszik-e és értékelik-e munkájukat pályatársaik és a színházszerető közönség. Hiányozni fog Pécsről ez a remek rendezvény.

(2) A teljesség igénye nélkül... A Szikora János rendezte *Amadeus* jut először eszembe. Darvas Ivánt a Pécsi Nemzeti Színház Nagyszínpadán látni felejthetetlen élmény volt számomra. Nagy hatással volt rám Vidnyánszky Attila *Mesés férfiak szárnyakkal* című előadása is.

(3) Szükségünk van egy POSZT-„pótló” Fesztiválra. Minden pécsi polgár egyetért ebben, azt gondolom. Pécs a Kultúra Városa. Nem hiányozhat a palettánkról egy összművészeti seregszemle, mely színházi előadásokon kívül más művészeti ágak képviselőit is Pécsre csábítja.

Színművészként és a Pécsi Nemzeti Színház igazgatójaként is nagy örömmel üdvözlőnék egy Magyarországon egyedülálló programsorozatot, ahol helyet kap például a zenés színház is. Igazgatói pályázatomban egy Musical Fesztivál létrehozásának tervét részleteztem. A város kulturális életének képviselőivel és a városvezetéssel is szívesen ülök egy asztalhoz, hogy közösen álmodjunk meg egy olyan rendezvényt, mely minden nyár elején ismét felejthetetlen órákkal ajándékozza meg a pécsieket és az ide látogató turistákat.

Lőkös Ildikó, dramaturg

(1) Kérdésben a válasz. Az oldott, barátságos közeg, a találkozások jelentették a fő vonzerőt. A Jordán Tamás–Simon István páros vezette POSZT az első éveiben színes, gazdag forgatag volt, melynek meghatározó, de nem kizárólagos része volt a versenyprogram. Ugyanolyan izgalmasak voltak a művészeti egyetemisták bemutatkozásai, az úgynevezett OFF-programok, melyekben különféle színházi tendenciák mutatkoztak meg, a játékosan népszerű események, mint például az, hogy színészek főznek, az esti szabadtéri koncertek, a zöldben lévő klubélet. Valódi fesztivál volt, ahol mindenki megtalálhatta az őt érdeklő színházi projektet. Aztán körülbelül tíz év után sorvadni kezdett, hol ez, hol az maradt le róla, az örökös megújulás jegyében egyre kevesebb lehetőség volt arra, hogy több napot, akár csak szakmabelinek, csak úgy el lehessen Pécssett tölteni. Miközben egyre jólfésültebb, „profitibb” fesztivál lett, annál inkább szürkült, unalmasodott, bürokratizálódott. Bár sokféleképp lehet magyarázni a kimúlását, a külső erőnek sokat nem kellett erőlködnie, döglött oroszlanba rúgott...

(2) Csak ami így hirtelen eszembe jut: Mohácsiék *Csak egy szöge* a kaposvári társulattal, a Szikora rendezte szolnoki *Amadeus*, Darvas Ivánnal, Alföldivel, Zsótér *Szentivánéjje* Brittentől... A Harmadik Színház évente friss kortárs magyar drámából készült bemutatói – ritkán a versenyprogramban, mégis kihagyhatatlan volt a megnézésük. Jó, hogy volt Hírlap-színház az egriekkel Máté Gábor irányításával – nemcsak a produkció okán, hanem mert szellemesen foglalkozott a POSZT-nak helyszínt adó környezet hétköznapjaival. És magam felé hajlóan muszáj a Nyílt Fórumot is megemlítenem, melyet a színházi dramaturg cégünk szervezett a kortárs magyar dráma menedzseléséért, és húsz éven át népszerű esemény maradt a felolvasásaival, a vitáival, munkabemutatóival.

(3) Bármilyen kulturális fesztivál fölpezsdíti szellemi életünket. Örömmel üdvözlének akár egy új színházi fesztivált. Nyilván pontosan ki kellene találni, milyen fesztivál legyen, magyar vagy nemzetközi, összművészeti vagy csak hagyományosan színházi, kortárs műveké vagy éppen hogy csak a klasszikusoké stb. Kell ehhez pénz, ötlet, emberek – vagyis, ha lenne javaslatom, akkor ez lenne, hogy legyen pénz, ötlet, ember – a többi majd megy magától.

Máté Gábor, színművész, a Katona József Színház főigazgatója

(1) Tiszteltem Jordán Tamást, hogy kitalálta, megvalósította, tűzön-vízen keresztül átvitte a politikai változások ellenére is dédelgetett tervét. Ezért mindenképp jár a respekt, még ha nem is volt mindig ízlésem szerint való, ami ott történt. A szállodák folyosóin állandó volt a gyerekszivaj és a kutyaugatás, aki csak tehette, magával hozta a színházi fesztiválra a két-, ill. négylábú kedvenceit. Ugyanakkor a pezsgés jellemezte az első időszakban a POSZT-ot, ambíciós és tehetséges fiatalok töltötték meg a város lehetséges, játszásra alkalmas tereit, éjszakánként az évenként változó helyszíneken folyt a beszélgetés és a bor. Örööm az emlékezetemben az éjszakai sétákat a szálloda felé. Emlékszem fájdalmas be nem válogatásokra. Például amikor az adott zsűror átsiklott az egri *Éjjeli menedékhely*-előadásomon, amelynek beavogatása akkor nagyon sokat jelentett volna az adott színháznak, s ugyanígy nem értettük a Katonában, hogy *A kétfejű fenevad* vagy nem sokra rá *A mi osztályunk* hogy nem került be a versenyprogramba. Az érthetlenségek jobban megmaradnak, mint a sikerek, ráadásul a Katona József Színháznak még a legjobb előadásai is visszafogottabb fogadtatásban részesültek, mint megszokott budapesti környeze-

tünkben. De mindez maga volt az aranykor a későbbi időkhez képest, amikor sikerült megfeledezni a fiatalokról, a sokszor izgalmasabb OFF-programokról és a Teátrumi Társaság bedugta a patáját a pécsi ajtón. Noha a '10-es évek közepétől magam is tagja voltam az úgynevezett Tanácsadó Testületnek (nem melleleg Jordán Tamás unszolására, aki akkor már a távolból aggodalmaskodott valamikori gyermekéért), igyekeztem menteni a menthetőt. Láthatni – utólag – mekkora naivitás volt emögött.

(2) A Zsótér Sándor rendezte szegedi *Szentivánéji álom* című Britten-opera előadása jut eszembe először. Azt tényleg ott láttam, a többi jelentősebb POSZT-előadást általában a születésének helyszínén volt szerencsém megnézni, így nem is nagyon emlékszem színházi élményre.

(3) Egy progresszív fesztiválnak látom létjogosultságát, amely ténylegesen előrevinné a magyar színház ügyét. Van MITEM, amely által valóban betekintést nyerhetünk a világszínházi folyamatokba. Annak viszont nem látom értelmét, hogy mindenféle frusztrációt mérlegelve, óvatoskodva görcső alá vegyük az egy helyben topogást.

P. Müller Péter, irodalomtörténész, kritikus

(1) A POSZT jót tett Pécsnek, erősítette a város kulturális arculatát. A versenyprogramba évről évre bevalogatott körülbelül tizennégy előadás mellett legalább ilyen fontosak voltak az OFF-programok, köztük azok a színházszakmai rendezvények, amelyek sorában a Dramaturg Céh Nyílt Fórum tanácskozása, az ehhez kapcsolódó felolvasószínházi bemutatók a kortárs dráma inkubátorának tekinthetők.

A versenyprogram minden évben nagyobbat merített a kellesténél, mert a magyar színházban egy évadban nem készül tizennégy kimagasló előadás. Van ilyenből négy-öt, a fennmaradó mintegy tíz helyre azonban legalább ötven produkció pályázhatna a nem kimagasló, de jó (jobb) színvonalúak közül. Véleményem szerint a válogatást nem színházi alkotó(k)ra, hanem hivatásos nézőkre (azaz színikritikusokra) kellene bízni, akiknek rálátásuk van a színházi évad egészére (vagy jelentős részére).

Az alakulástörténet mint cseppben a tenger mutatja az elmúlt két évtized hatalompolitikai folyamatait. A POSZT kompromisszumban született és a kompromisszumképtelenség vezetett a felszámolásához.

(2) Visszalapozva a naptáiraiban azt látom, hogy a tizenkilenc POSZT-ból tizennégyen vettem részt, és ezek közül is négyen csak részben. Ezek a részleges vagy teljes távollétek mindig valamilyen külföldi, többnyire szakmai utazásaimhoz kapcsolódtak.

E hiányos részvétel során közel száz (egész pontosan 97) versenyelőadást láttam. Az elsőről Zsótér Sándor Britten *Szentivánéji álom* operarendezésére emlékszem a legszívebben. Az idén áprilisban megjelent legújabb könyvem egyik írásában is foglalkozom vele. Általánosságban valamennyi Mohácsi János-, Pintér Béla-, Schilling Árpád- és Zsótér Sándor-rendezésre szívesen emlékszem, emellett Sopsits Árpád *Bűn és bűnhődés* (2001), a KOMA társulat *Plazma* (2008), Tasnádi István *Fédra fitnessz* (2009), Ruzsnyák Gábor *A tanítónő* (2014), Bagossy László *Hamlet* (2015), Urbán András *Bánk bán* (2015) és Andrei Șerban *III. Richárd* (2018) rendezését emelném ki. Az OFF-programokban a színművészetisek előadásai, a koncertek, a spontán találkozások, illetve az egésznek az atmoszférája volt emlékezetes. A Dante Café belső terei és udvara, a Bóbita Bábszínház régi épülete és az évenkénti biztos találkozás ezeken a helyeken pályatársakkal, szakmabeliekkel.

(3) Több irányban lenne érdemes végiggondolni, hogy milyen MÁSIK színházi szemlének szeretne otthont adni Pécs. A nagy, reprezentatív, elsősorban kőszínházi önreprezentáció pécsi újraindításának nincs alapja, ha a hírek szerint az eddigi pécsi állandó helyszínt felváltja majd egy évről évre másutt megrendezendő poszt-POSZT. Részben ennek okán is Pécsért érdemes volna megfontolni egy kisebb, de bensőségebb, sűrűbb, minőségibb program kialakítását, a kevesebb több elve alapján. Az irodalomalapú színház mellett (ami a tizenkilenc POSZT domináns, szinte kizárólagos színházstípusa volt) indokolt volna lehetővé tenni a művészeti ágat megújító, határait feszegető, a színházművészet mai helyére és szerepére rákérdező, arra reflektáló előadások megjelenését is. A közel két évtized során márkanévvé vált POSZT a továbbiakban színház- és kultúrtörténeti emlék marad, a név nem vihető tovább. Pécsért sem, de abban az innen eltávolított szemlében sem, ami persze lehet OSZT. Ahogy tetszik!

Simon István, a PNSZ volt ügyvezető igazgatója, a POSZT egykori társigazgatója

(1) A POSZT létrejötte, megalakulása külön fejezetet érdemel. Azt rögzíteni kell, hogy létrejöttében elévülhetetlen érdemei vannak Jordán Tamásnak, aki tulajdonképpen kitálta a fesztivált, és Toller Lászlónak, Pécs akkori polgármesterének, aki első pillanattól támogatta a megrendezését, kérve azt, hogy ne csak elszigetelten, a színház falain belüli versenyprodukciók gyűjteménye legyen, hanem terjedjen ki a város területére, az egyéb kulturális, művészeti intézményekre, az utcákra, terekre, azaz „éljen az egész város”. És meg kell említeni Balikó Tamást, a Pécsi Nemzeti Színház akkori igazgatóját, aki Jordán kérdésére, hogy a pécsi színház vállalja-e a POSZT lebonyolítását, azonnal igent mondott. Nekem nagy megtiszteltetés volt, hogy a POSZT megalakulásának első percétől a fesztivál társigazgatója lehettem Jordán Tamással együtt. Ami számomra még nagyon fontos, hogy a városi közgyűlés egyhangúlag megszavazta a fesztivál befogadását, s ugyanígy a harmincmillió költségetes biztosítását, szintén ekkora összeget szavazott meg az akkori Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Rockenbauer Zoltán miniszter vezetésével. Amit sohasem felejték el, talán ma már nehezen elképzelhető: Toller László, Pécs szocialista polgármestere és Várhegyi Attila, a Kulturális Örökség Minisztériumának akkori fideszes államtitkára egymás kezét magasba emelve nyitották meg az I. Pécsi Országos Színházi Találkozót. Az első POSZT – ki merem mondani – reveláció volt. A leendő nézők a jegyárúsítás első napján hajnali 4 órakor az utcán várták a nyitást – ki sámlikon, ki a földön ülve –, s általában két nap alatt minden jegy elkelt a versenyprodukciókra, s így ment ez éveken át. Persze nemcsak versenyprodukciók voltak, hanem legalább ilyen fontosak voltak az úgynevezett OFF-programok, melyek a város különböző kulturális, művészeti intézményeiben lettek otthonra, vagy éppen az utcákon, tereken. Óriási sikere volt a főiskolások vizsgaelőadásainak. Meg merem kockáztatni, hogy néhány produkció magasabb nívót képviselt, mint egy-két versenydarab. Kiemelném a különböző „népszerű, populáris” rendezvényeket, melyeket mi büszkén vállaltunk: a zongoraversenyt, a színházi kulisszatitkok feltárását, a szinkron-készítést, a sűgő, a kaszkadőr munkáját bemutató rendezvényeket, vagy éppen a „színészek főznek” című igen népszerű sorozatot. Ezekért egy-két kritikustól kaptunk hideget-meleget, de ezeket ma sem tagadnám meg. A lényeg az, hogy egy-két éven belül a POSZT összművészeti fesztivállá alakult, a művészetek valamennyi ága jelen volt, így a tánc, a zene, a báb, a képzőművészet és persze a színházi alakulatok legszélesebb tárháza... Véleményem szerint a POSZT szíve, lényege a versenyprogram, s a hozzá kapcsolódó szakmai rendezvények voltak, ám a lelke, amitől fesztivállá vált, az OFF-rendezvények sokasága volt. Röviden: a POSZT egyhetes, majd tíznapos időszaka alatt a hétköznapiak is ünnepnapokká váltak, az utcákon, tereken állan-

dóan ismert, népszerű művészekkel, tévés személyiségekkel lehetett találkozni, az éttermek, presszók teraszai még az éjszakai órákban is tele voltak. El kell ismerni, hogy a nyolcadik-kilencedik fesztivál után már nem nagyon tudtunk újdonságokat kitalálni, kis-sé meg is fáradtunk, akárcsak a fesztivált, engem is megviselt a szakma kettészakadása, s a tizedik után Jordán Tamással egy napon – ám bármilyen furcsa: egymástól függetlenül – bejelentettük, hogy lemondunk a POSZT vezetéséről. Megnyugtató, hogy Stenczer Béla, aki szintén a kezdetektől dolgozott velünk, Kóhalmi Andreával együtt vállalta a fesztivál vezetését, és sikerült is újdonságokat bevezetni, új dolgokat létrehozni. Az őket követő éra munkásságát már csak felületesen ismerem, nem nagyon vettem részt a rendezvényeken – igaz, hogy nem is hívtak...

(2) Nagyon nehéz kérdés... annál is inkább, mert a „mi tíz évünk” alatt alig láttam versenyprodukción, hiszen azokkal egyidőben átlagosan három-négy OFF-program zajlott a város különböző intézményeiben. Mindegyikbe belenéztem, elsősorban azért, hogy lássam, rendben van-e minden. De azért néhány versenydarabot sikerült megnézni, ezek közül emlékezetes a Szikora János rendezte *Amadeus* a szolnoki színház előadásában, Darvas Iván és Alföldi Róbert főszereplésével. A Marton László által rendezett *Nóra* Eszenyi Enikővel és Hegedűs D. Gézával. A *Jóembert keressünk!* című Brecht-mű a sepsiszentgyörgyi előadásában, Bocsárdi László rendezésében. Na és persze a Mohácsi János által rendezett pécsi és kaposvári előadások. Az OFF-programok rendezvényeiből kiemelni bármit – hát ehhez nagy merészség kell... Magas nívót képviseltek a főiskolások vizsgaelőadásai, népszerűek, s általam is kedveltek voltak a Nyílt Fórum programjai, a felolvasószínházi rendezvények, az Ifi Gényusz-produkciók (művészeti egyetemek hallgatóinak produkumai valamennyi művészeti ágban), a szabadtéri koncertek. És óriási népszerűségnek örvendtek a populárisabb, de profi módon megszervezett rendezvények, amelyeket az első kérdésre válaszolva már említettem. Az OFF-programok szervezésében feltétlenül meg kell említeni Máté Péter, illetve Csóka Tímea remek munkáját, mint ahogy az egész POSZT lebonyolításában a gazdasági ügyekért felelős Babarczi Etelka és Farkas Ágnes tevékenységét. Elsősorban nekik köszönhető, hogy valamennyi fesztivál anyagilag pozitív mérleggel zárult. Külön köszönet a pécsi műszak munkásságának, minden túlzás nélkül állíthatom, hogy emberfeletti munkát végeztek.

(3) Hogy van-e létjogosultsága egy új pécsi színházi fesztivál alapításának, erre a kérdésre – az utóbbi évek fényében, mindezt fokozva a pandémia által létrejött félelmekkel – nem könnyű válaszolni. De ha mégis... Vissza kellene térni az egyszemélyes válogatásra – tudom, hogy ez szubjektív, de a két vagy három válogató esetében is az. Amikor ezt a formát bevezették, számtalanszor tapasztalhattuk, hogy egy adott előadást nagyon ritkán látta mindegyik válogató, tehát elosztották egymás között, ki mit néz meg. Kell keresni egy ismert, elismert szakembert, akár író, akár kritikust. Ha nem is tud minden, a színházak által ajánlott – legfeljebb két produkciót – személyesen megnézni, akkor jusson el hozzá az előadás felvétele. Ma már olyan, szinte filmszerű felvételeket lehet készíteni az előadásokról, amelyek bár persze nem pótolják az élő előadás megnézését, de 80%-ban reális képet adnak a produkciókról. Legfeljebb hat nagyszínházi és öt kamaraszínházi előadást lehetne beválogatni, valóban a legjobbakat. Nem kellene díjakat osztani, nem kell zsűri, főképpen nem négy! Az előadások számára, melyek ott lehetnek a tizenegy (vagy még kevesebb) kiválasztottban, önmagában ez a tény jelentené az elismerést, a díjat. Természetesen a mindenütt jelen lévő OFF-programokkal is kell számolni, hiszen ezek adják a fesztivál lelkét, hangulatát. És persze pénz is kellene...

Tompa Andrea, író, színházi szakíró

(1) Sokat és sokszor bíráltam a POSZT-ot, és most mégis úgy érzem, micsoda helyrehozhatatlan veszteség! Nagyon erősen indult az első POSZT Forgách András bátor válogatásával, amelyen egy Zsótér-operarendezés is szerepelt. Magas „c” volt ez, és ugyan nem nyomban indult hanyatlásnak, de nem is a fejlődés felé mutatott aztán az egész. Egy fesztivált a programja határoz meg, és nem a marketingje. De a kétezres évek közepén a POSZT-on még lehetett normálisan vitatkozni és problémákat felvetni, sőt ajánlani is. De nem vált olyan terepszemlévé, ami a magyar progresszív színházi életet mutatta volna fel, netán külföldi kontextust is létrehozva, hanem mindig inkább arra hajlott, hogy keresztmetszet legyen, és így aztán az erősen középszerű dolgok is bekerültek a programba, míg sok finom újdonság sosem jutott el. Ostoba kvóták voltak, amik mindig bénítóan hatottak a válogatókra. Szabadság helyett az volt a szempont, hogy nagyszínpad, stúdió, vidék, Budapest, határontúl, kőszínház, független. Amíg így gondolkodunk a színházról, addig nincs miről beszélni. Az utolsó jó élményem egyben az első rossz is volt, amikor a POSZT valahogy végképp felrobbanni készült, de még nem látszott, hogy hogyan. 2011-et írtunk. Ezután a megalakult új ellenszervezet már komoly politikai erővé vált és helyet kért, bevásárolta magát a POSZT-ba olyan módon, hogy egyből uralta is.

(2) A POSZT-on ott volt Schilling Árpád többször is, Mohácsi *Megbombáztuk Kaposvártja*, szerepelt többször Pintér Béla, de már a legjobb darabjai – *Titkaink*, *A bajnok* – a POSZT közelébe sem kerülhettek, nem olyan éra volt már.

(3) Abszolút kellene egy fesztivál, de ez ma elképzelhetetlen. Hacsak nem közadakozásból, akkor viszont rém szegény lesz. A színházpolitikai oligarchák mindent uralnak, nincs esély az ő áldásuk nélkül struktúrákat létrehozni, velük meg nem lehet szövetkezni semmilyen ügyben. Az önkormányzatok szegények, nem tudnák fenntartani. Virtuális fesztivált kell csinálni, vagyis elvit. De attól még kellene az embereknek találkozni és beszélgetni, mert egy fesztiválnak ez is nagy ereje. Virtuális fesztivál és beszélgetések a közparkokban – ez a javaslatom.